

РОЗДІЛ 8 БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2304-0920/4-83-18>

Сидоренко О. О.

Тонкоглас І. В.

Національний університет «Чернігівська політехніка»

КЛАСИФІКАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ ДЛЯ ЦІЛЕЙ ОБЛІКУ

У статті досліджено нормативно-правові акти України у сфері банківської діяльності, а саме Закон України «Про банки і банківську діяльність», Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», Інструкцію з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України та План рахунків бухгалтерського обліку банків України, задля з'ясування сутності та видів господарських операцій банків України. Розроблено класифікацію господарських операцій банків України для досягнення цілей бухгалтерського обліку та класифікацію банківських кредитів як об'єктів обліку, в основу якої покладено такі класифікаційні ознаки, як види кредитів, види суб'єктів, що їх отримують, методи оцінювання кредитів в обліку. Задля полегшення процесу прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових активів в обліку та звітності банків України розроблено відповідне дерево прийняття рішень.

Ключові слова: банк, облік, господарська операція, класифікація, кредит, фінансовий актив, оцінка.

Постановка проблеми. В процесі своєї діяльності банки України надають великий спектр послуг, деякі з яких є для них традиційними, тоді як інші є специфічними, що вимагає дослідження щодо їх правдивого, повного та достовірного відображення в обліку та звітності, задля прийняття рішень користувачами звітності. Отже, великий спектр господарських операцій банків України може бути достовірно відображений в обліку та звітності лише за умови їх чіткої ідентифікації як об'єктів обліку відповідно до наявного нормативно-правового забезпечення банківської діяльності загалом та обліку зокрема, тому, на нашу думку, дослідження, спрямовані на вивчення сутності та розроблення класифікації господарських операцій банків України, є необхідними в контексті виявлення та вирішення можливих проблемних ситуацій, пов'язаних з їх обліком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання класифікації операцій у банках України (банківської діяльності, банківських послуг) досліджували такі вчені, як О.Ф. Андросова, Л.М. Кіндрацька, О.Г. Коренєва, Н.Г. Маслак, М.І. Савлук, Н.Г. Слав'янська, А.В. Череп [1–4]. Проте, незважаючи на значний доробок вищезазначених науковців, питання класифікації господарських операцій банків України для досягнення цілей бухгалтерського обліку залишаються маловивченими.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Насамперед потребують дослідження питання класифікації господарських операцій банків України, зокрема кредитних операцій, як об'єктів обліку та порядку прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансового активу задля забезпечення повноти та достовірності фінансової звітності банків України.

Мета статті. Головною метою роботи є з'ясування економічної сутності господарських операцій банків України для розроблення їх класифікації для досягнення цілей бухгалтерського обліку як передумови повного, достовірного та неупередженого відображення в обліку та звіт-

ності фінансового стану та результатів діяльності банків України.

Виклад основного матеріалу. Як зазначають науковці, усі операції, які охоплюються поняттям «банківська діяльність», мають ознаки фінансових послуг. Так, на думку професора М.І. Савлука, «банківською діяльністю є набір посередницьких операцій на грошовому ринку, виконання яких дозволено лише банкам» [3, с. 92].

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність», банківська діяльність – це «залучення у вклади грошових коштів фізичних і юридичних осіб та розміщення зазначених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних та юридичних осіб» [5].

Згідно зі ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність», до банківських послуг належать:

- залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних та фізичних осіб;
- відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, зокрема у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);
- розміщення залучених у вклади (депозити), зокрема на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [5].

Проаналізувавши вимоги Законів України, а саме Закону України «Про банки і банківську діяльність» [5], Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [6], ми дійшли висновку, що весь спектр основних господарських операцій банку можна поділити на три групи, такі як банківські послуги, інша діяльність банку та фінансові послуги.

Проте для організації бухгалтерського обліку всіх господарських операцій банку необхідно здійснити їх чітку ідентифікацію за об'єктами бухгалтерського обліку, у зв'язку з чим нами в роботі

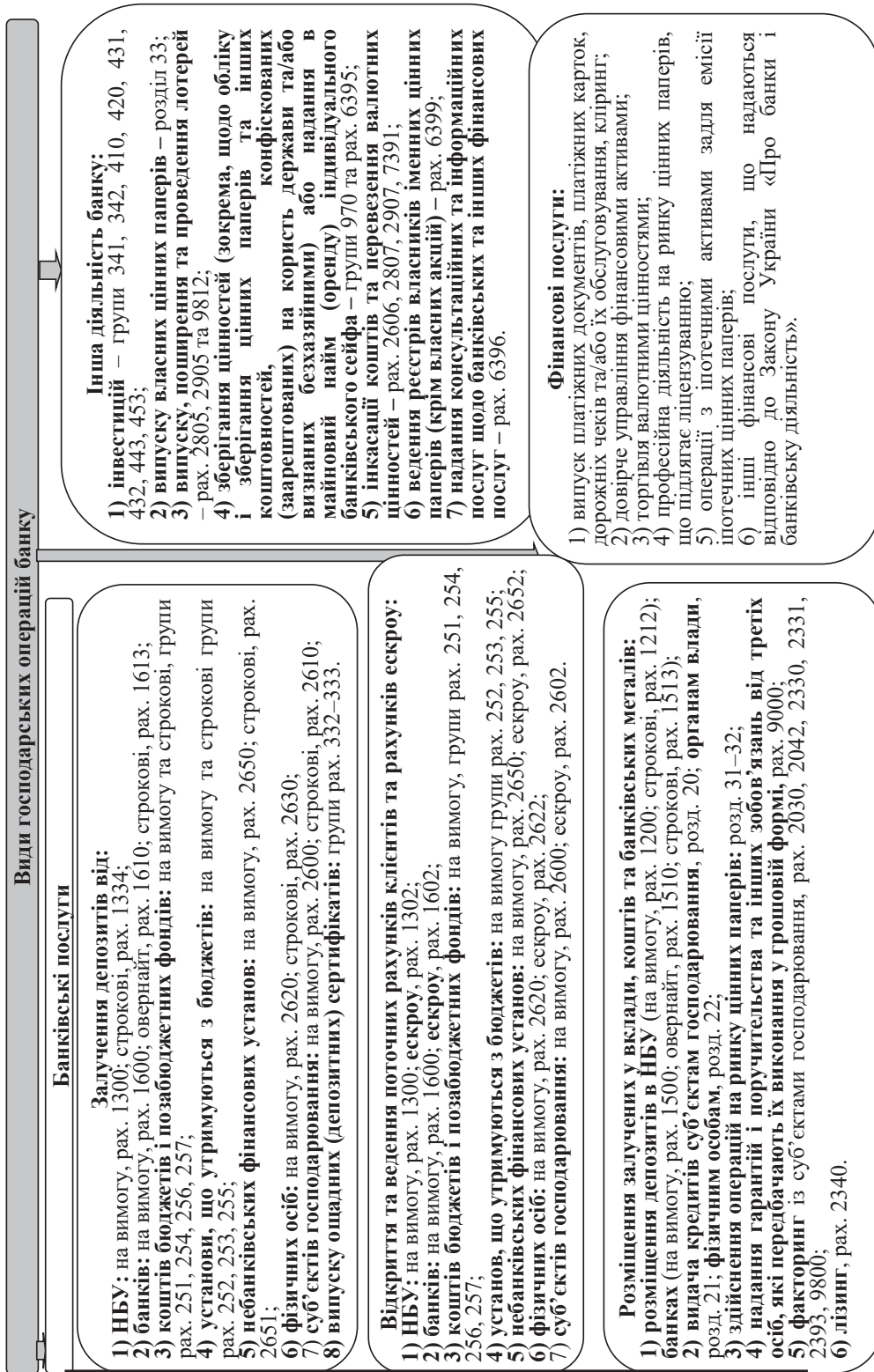

Рис. 1. Класифікація основних господарських операцій банків для досягнення цілей бухгалтерського обліку

Джерело: власна розробка авторів

було поєднано виділені раніше види господарських операцій банків України з Планом рахунків бухгалтерського обліку банків України [7], що дало можливість розробити класифікацію основних господарських операцій банків для досягнення цілей бухгалтерського обліку, яка наведена на рис. 1.

Так, згідно з Інструкцією з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України [8], Банк оцінює та відображає в бухгалтерському обліку борговий фінансовий

актив (в цьому разі під таким активом ми розуміємо кредити, надані суб'єктам господарювання, органам державної чи місцевої влади та фізичним особам) за одним з таких трьох методів, як амортизована собівартість, справедлива вартість з визнанням переоцінки в іншому сукупному доході чи справедлива вартість з визнанням переоцінки через прибутки/збитки. При цьому вибір методу оцінки (бізнес-моделі) залежить від мети утримання активу. Так, виданий кредит може

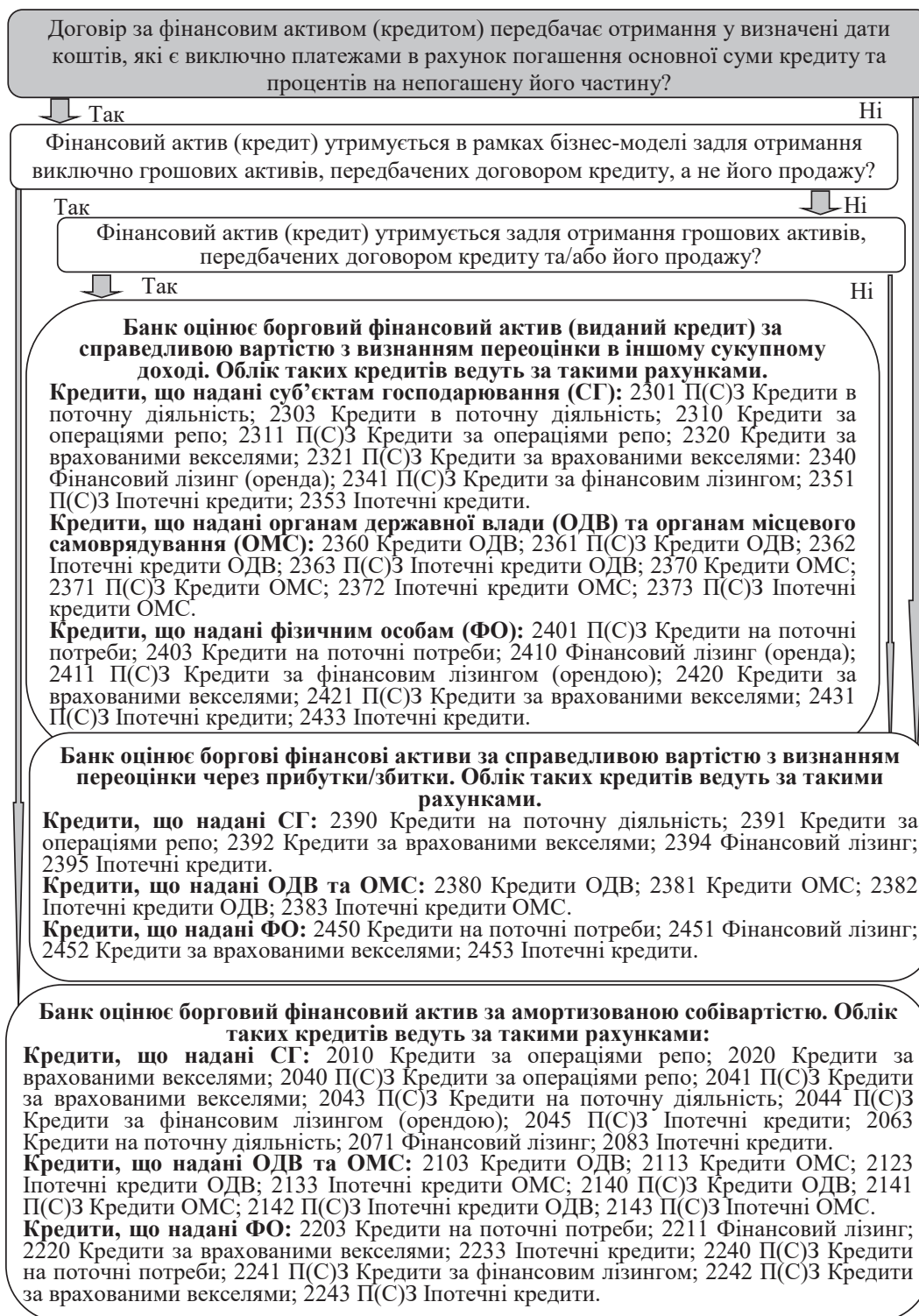

Рис. 2. Дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансового активу

Джерело: власна розробка авторів

Примітка: П(С)З – придбані (створені) знецінені

утримуватись банком виключно задля отримання коштів в погашення «тіла» кредиту та отримання відсотків від непогашеної частини кредиту. Водночас банк може утримувати кредит, крім зазначеного вище, задля його майбутнього продажу або з іншою метою.

З огляду на це можна зробити висновок, що у процесі прийняття рішення щодо вибору методу оцінювання фінансового активу (виданого кредиту) бухгалтеру необхідно здійснити бухгалтерське судження й чітко визначити відповідний метод оцінки. У зв'язку з цим нами було розроблено дерево прийняття рішення стосовно вибору методу оцінки фінансового активу в обліку та звітності, яке наведено на рис. 2, що поєднано з класифікацією банківських кредитів як об'єктів обліку за такими класифікаційними ознаками: види кредитів; види суб'єктів, що їх отримують; методи оцінки кредитів в обліку.

На нашу думку, використання в практичній діяльності бухгалтерської служби банків України розробленого в роботі дерева прийняття рішення стосовно вибору методу оцінювання фінансового активу, а саме виданого кредиту, разом із запропонованою нами класифікацією банківських кредитів приведе до зменшення трудомісткості прийняття відповідного рішення (бухгалтерського судження) та буде сприяти більш повному, правдивому та неупередженому відображенню інформації про видані кредити в обліку та звітності банків України.

Так, на нашу думку, саме якість інформації є основною передумовою забезпечення прийняття ефективних та обґрунтованих управлінських рішень користувачами даних аналітичного обліку (внутрішні користувачі, адміністрація банку) та даних звітності (внутрішні та зовнішні користувачі).

Висновки і пропозиції. В результаті проведеного дослідження виявлено, що банки в процесі виконання своїх обов'язків мають право надавати

значну кількість послуг. У зв'язку з цим у статті було проаналізовано нормативно-правове (методологічне) забезпечення банківської діяльності в Україні, що дало можливість умовно поділити види діяльності банку на три групи, такі як банківські послуги, фінансові послуги та інша діяльність банку.

Проте для досягнення бухгалтерських цілей важливим є саме процес ідентифікації, тобто правильного відображення таких господарських операцій на рахунках обліку та їх достовірної оцінки як на дату первісного визнання, так і на дату балансу, тому у процесі дослідження виявлено, що питання класифікації господарських операцій банків України для досягнення цілей бухгалтерського обліку залишаються маловивченими як із наукової, так і з практичної точок зору. Недостатньо дослідженим є питання їх економічної сутності, класифікації, оцінювання та відображення на рахунках бухгалтерського обліку.

Задля посилення ролі бухгалтерського обліку як інформаційного джерела для прийняття управлінських рішень у статті розроблено класифікацію основних господарських операцій банку та класифікацію банківських кредитів як об'єктів бухгалтерського обліку.

Задля вдосконалення методичного забезпечення щодо обліку виданих кредитів в роботі розроблено дерево прийняття рішення щодо вибору методу оцінки фінансових активів, складовою частиною яких є видані кредити.

Використання запропонованих класифікацій у поєднанні з розробленим в роботі деревом прийняття рішень щодо вибору методу оцінки фінансових активів, на наш погляд, значно спростить процес прийняття відповідного рішення та буде сприяти повному, достовірному й неупередженому відображенню інформації про банківські операції в обліку та звітності банків України.

Список використаних джерел:

1. Кіндрацька Л.М. Фінансовий та управлінський облік у банках : підручник. Київ : КНЕУ, 2008. 816 с.
2. Коренева О.Г., Маслак Н.Г., Слав'янська Н.Г. Облік у банках : підручник. Суми : Університетська книга, 2015. 668 с.
3. Савлук М.І. Вступ до банківської справи : навчальний посібник. Київ : Лібра, 1998. 410 с.
4. Череп А.В., Андросова О.Ф. Банківські операції : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2007. 410 с.
5. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/sp:wide> (дата звернення: 16.09.2020).
6. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 року № 2664-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (дата звернення: 16.09.2020).
7. План рахунків бухгалтерського обліку банків України : Постанова Правління Національного банку України від 11 вересня 2017 року № 89 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17> (дата звернення: 16.09.2020).
8. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій із фінансовими інструментами в банках України : Постанова Правління Національного банку України від 21 лютого 2018 року № 14 / Національний банк України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18> (дата звернення: 16.09.2020).

References:

1. Kindratska L.M. (2008) *Finansovyi ta upravlinskyi oblik u bankakh* [Financial and management accounting in banks]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
2. Korenieva O.H., Maslak N.H., Slavianska N.H. (2015) *Oblik u bankakh* [Accounting in banks]. Sumy: Universytetska knyha. (in Ukrainian)
3. Savluk M.I. (1998) *Vstup do bankivskoi spravy* [Introduction to banking]. Kyiv: Libra. (in Ukrainian)
4. Cherep A.V., Androsova O.F. (2007) *Bankivski operatsii* [Banking operations]. Kyiv: Kondor. (in Ukrainian)
5. Pro banky i bankivsku diialnist [On Banks and Banking]: Zakon Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14/sp:wide> (accessed 16 September 2020).
6. Pro finansovi posluhy ta derzhavne rehulivannia rynkiv finansovykh posluh [On Financial Services and State Regulation of Financial Service Markets]: Zakon Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2664-14> (accessed 16 September 2020).
7. Plan rakhunkiv bukhhalterskoho obliku bankiv Ukrainy [Plan accounts of banks of Ukraine]: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku. Available at: [Ukrainy https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0089500-17) (accessed 16 September 2020).
8. Instruktisia z bukhhalterskoho obliku operatsii iz finansovymy instrumentamy v bankakh Ukrainy [Instruction on accounting of operations with financial instruments in banks of Ukraine]: Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014500-18> (accessed 16 September 2020).

Сидоренко А. А.

Тонкоглас И. В.

Национальный университет «Черниговская политехника»

КЛАССИФИКАЦИЯ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОПЕРАЦИЙ БАНКА ДЛЯ ЦЕЛЕЙ УЧЕТА

Резюме

В статье исследованы нормативно-правовые акты Украины в сфере банковской деятельности, а именно Закон Украины «О банках и банковской деятельности», Закон Украины «О финансовых услугах и государственном регулировании рынков финансовых услуг», Инструкцию по бухгалтерскому учету операций с финансовыми инструментами в банках Украины и План счетов бухгалтерского учета банков Украины, с целью выяснения сущности и видов хозяйственных операций банков Украины. Разработаны классификация хозяйственных операций банков Украины для достижения целей бухгалтерского учета и классификация банковских кредитов как объектов учета, в основу которой положены такие классификационные признаки, как виды кредитов, виды субъектов, которые их получают, методы оценивания кредитов в учете. С целью облегчения процесса принятия решения по выбору метода оценки финансовых активов в учете и отчетности банков Украины разработано соответствующее дерево принятия решений.

Ключевые слова: банк, учет, хозяйственная операция, классификация, кредит, финансовый актив, оценка.

Sidorenko Oleksandr

Tonkohlas Iryna

National University "Chernihiv Polytechnic"

CLASSIFICATION OF THE BANK'S BUSINESS OPERATIONS FOR ACCOUNTING PURPOSES

Summary

In the process of activity, Ukrainian banks provide a significant number of different types of services, which in turn requires research on their true, complete and reliable reflection in accounting and reporting in order to make decisions by reporting users. At the same time, business transactions will be reliably reflected in accounting and reporting only if they are clearly identified as objects of accounting in accordance with the existing regulatory framework for banking in general and accounting in particular. The main purpose of this paper is to clarify the economic essence of business operations of Ukrainian banks in order to develop their classification for accounting purposes as prerequisites for full, reliable and unbiased reflection in accounting and reporting of the financial condition and results of the Ukrainian banks' activity, as well as improving methodological principles of the financial assets valuation of the bank by developing a decision tree on the choice of the assessment method of financial assets. General scientific and specific methods of cognition, in particular analysis and synthesis, abstraction, tabular and graphical method and others are the theoretical and methodological basis of the research. Within the study, it was found that the classification of business operations of Ukrainian banks for accounting purposes remains poorly understood both from a scientific and practical point of view. The issues of their economic essence, valuation and reflection in the accounts are insufficiently studied. In order to strengthen the role of accounting as a source of information for management decisions, within the paper, the classification of the main business operations of the bank and the classification of bank loans as objects of accounting are developed. In order to improve the methodological support for originated loans accounting, within the paper, a decision tree for choosing the method of the financial assets valuation, which include originated loans, is developed. The use of proposed classifications in combination with the decision tree developed in the work on the choice of the valuation method of financial assets, in our opinion, will greatly simplify the decision-making process and will promote full, accurate and impartial reflection of information on banking operations in the accounting and reporting of Ukrainian banks. The improvements presented in the study are of practical value because their use by Ukrainian banks will reduce the complexity of the process of choosing the method of financial assets valuation and recognition in the accounting of individual transactions and will create conditions for more effective management.

Keywords: bank, accounting, business transaction, classification, loan, financial asset, valuation.